

Ο Παπαδιαμάντης της πασχαλιάτικης κατάνυξης!

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

Γράφει ο Πάνος Ν. Αβραμόπουλος

Μέρες του αγίου πάθους και ο νους στρέφεται αίφνης στον «άγιο» των ελληνικών γραμμάτων Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, που με τον ευλαβικό χρωστήρα του, αποτύπωσε στα «Πασχαλινά Διηγήματά» του, την μοναδική ατμόσφαιρα του

Πάσχα. Γράφει στο πασχαλιάτικο διήγημά του «Χωρίς στεφάνι» ο Παπαδιαμάντης «Εκ του μικρού τούτου περιστατικού, η Χριστίνα έλαβεν αφορμήν να ενθυμηθή ότι προ χρόνων, μίαν νύκτα, κατά την ύψωσιν του Σταυρού, όταν επήγε να εκκλησιασθή εις τον ναΐσκον του Αγίου Ελισσαίου, παρά την Πύλην της Αγοράς, ενώ ο αναγνώστης έλεγε τον Απόστολον, όταν απήγγειλε τας λέξεις «τα μωρά του κόσμου εξελέξατο ο Θεός», αΐφνης, κατά θαυμασίαν σύμπτωσιν, από τον γυναικωνίτην έν βρέφος ήρχισε να ψελλίζη μεγαλοφώνως, αμιλλώμενον προς την φωνήν του αναγνώστου. Και οποίαν γλυκύτητα είχε το παιδικόν εκείνο κελάδημα! Τόσον ωραίον πρέπει να ήτο το Ωσαννά το οποίον έψαλλον το πάλαι οι παΐδες των Εβραίων προς τον ερχόμενον Λυτρωτήν. «Εκ στόματος νηπίων και θηλαζόντων κατηρτίσω αίνον, ένεκα των εχθρών σου, του καταλύσαι εχθρόν και εκδικητήν». Τοιαύτα ανελογίζετο η Χριστίνα, σκεπτομένη ότι καμμία μήτηρ δεν θα ήτο τόσον αφιλότιμος ώστε να μη στενοχωρήται, και να μη σπεύδη να κατασιγάση το βρέφος της, και να μη παρακαλή ν' ανοιχθή πλησίον της εις τον τοίχον, διά θαύματος, θύρα, διά να εξέλθη το ταχύτερον. Περιτταί δε ήσαν αι νουθεσίαι του επιτρόπου, πρόσθετον προκαλούσαι θόρυβον, και αφού προς βρέφος θηλάζον όλα τα συνήθη μέσα της πειθούς είναι ανίσχυρα, μόνη δε η μήτηρ είνε κάτοχος άλλων μέσων πειθούς, την χρήσιν των οποίων περιττόν να έλθη τρίτος τις διά να της υπενθυμίση. Κι έπειτα λέγουν ότι οι άνδρες έχουν περισσότερον μυαλό από τας γυναίκας!». Αλλά ποιός ήταν αληθινά ο μοναδικός ερημίτης της λογοτεχνίας μας; Ο Παπαδιαμάντης έζησε ασκητικά και ταπεινά σαν μοναχός, αναγόρευσε την απλότητα και την λιτότητα σα στάση ζωής και μέσα από τα δροσερά ηθικά νάματα της Ορθοδοξίας, ανέδειξε με την γραφή του όλες τις ανώτερες αρετές της ανθρώπινης φύσης. Η επίσημη κριτική εξέλαβε τον μεγάλο μας Σκιαθίτη συγγραφέα σαν καρπό ενός παράταιρου γάμου, αφού του αποδόθηκε μια ταξική συνείδηση που ήταν συνάμα φεουδαρχική και αγροτική, αρχοντική και λαϊκή. Όσο όμως και αν κρύβει σπέρματα αλήθειας μια τέτοια θέση, ουδείς μπόρεσε να παραγνωρίσει ότι ο Παπαδιαμάντης υπήρξε πολύ ευθύβολος στις κοινωνικές του θέσεις, δεν δίστασε να μαστιγώσει μέσα από τα μυροβόλα κείμενά του την πλουτοκρατία που τη θεωρούσε πηγή του ανθρώπινου πόνου και κάθε μορφής δυστυχίας. Γράφει έτσι ο Σκιαθίτης «Η πλουτοκρατία ήτο είναι και θα είναι ο μόνιμος άρχων του κόσμου, ο διαρκής αντίχριστος. Αυτή γεννά την αδικίαν, αυτή τρέφει την κακουργίαν, αυτή φθείρει σώματα και ψυχάς. Αυτή παράγει την κοινωνικήν σηπεδόνα. Αυτή καταστρέφει κοινωνίας νεοπαγείς».

Ο Παπαδιαμάντης μέσα στον ασκητισμό και τη φτώχεια άρδευε τις τεράστιες πνευματικές δυνάμεις για να φτιάξει τα αριστουργήματά του. Ενώ ηθικά γίνονταν ευτυχής απλά και μόνο γιατί ζούσε μέσα στη φτώχεια και με την ολιγάρκεια που επέβαλε ο χριστιανισμός. Ήταν τόσο έντιμος σαν άνθρωπος που όταν του πρόσφεραν αμοιβή μεγαλύτερη από ότι ο ίδιος αποτιμούσε την εργασία του, δεν

την αποδέχονταν και την επέστρεφε. Οι ήρωές του ήταν οι ταπεινοί και καταφρονεμένοι της ζωής «πάσα πτωχή οικογένεια, πάσα μήτηρ χήρα, ταλαιπωρημένη ξενουδουλεύουσα,... συλλέγουσα φύλλα, παράγουσα ολίγην μετάξαν, ή τρέφουσα δυο ή τρεις αίγας ή αμνάδας ... φορολογουμένη ασπλάχνως, τρώγουσα κρίθινον άρτον, ποτισμένον με ίδρωτα αλμυρόν». Η ανθρώπινη ευαισθησία του, παρατηρώντας τη δυστυχία που υπήρχε γύρω του, τον είχε εξωθήσει στο να αποκηρύξει ακόμα και την αρχοντική καταγωγή της μητέρας του, που ήταν το γένος Μωραΐτη. Ο Παπαδιαμάντης επιχείρησε μια σύνθεση Ορθοδοξίας και Χριστιανισμού ή Χριστιανισμού και καταπιεσμένων. Είχε βαθιά μέσα του το όραμα μιας Ελλάδας αυθεντικής, υπαίθριας και θεοσεβούμενης. Και υπήρξε ένας βαθύτατα προοδευτικός άνθρωπος, έστω και αν στα κείμενά του υπήρχε αρκετές φορές ένα άρωμα συντήρησης, άλλωστε δεν δίστασε ο ασκητής των γραμμάτων μας, συχνά να χτυπήσει ευθύβολα την πλουτοκρατία και το δεσποτισμό της θεοκρατικής εξουσίας. Αρκετές φορές η χλιδή και ο προκλητικός πλούτος των δεσποτάδων της εποχής του, δέχτηκαν τα βέλη του. Ενώ με ενάργεια και ευστοχία υποδειγματική στηλίτευσε και τον αποπροσανατολισμό της εκκλησίας στη χλιδή και τον πλούτο της κοσμικής ζωής. Θεωρούσε έτσι την εκκλησία «παραγνώρισασα όλως τον αληθή αυτής προορισμόν και θεωρήσασα εαυτήν μέχρι τούδε εργαστήριο δεσποτάδων και παπάδων, ους στρατολογεί συνήθως εκ της κοινωνικής υποστάθμης, άνευ ελέγχου παιδείας και ηθικής και εξαποστέλλει αυτούς ουχί ως ποιμένας, αλλά ως λύκους βαρείς μη φειδόμενους ποιμνίου του Κυρίου». Ο ερημίτης της Σκιάθου λάτρευε τη φτώχεια. Η φτώχεια κατά τον Παπαδιαμάντη ήταν καρπός πνευματικής ωριμότητας. Ο μεγάλος μας κριτικός Π. Σπανδωνίδης σχολιάζοντας την εμμονή του στους φτωχούς και δυστυχισμένους της ζωής γράφει «Ο Παπαδιαμάντης δε ζητάει να επιβάλλει τη συμπάθεια μας προς τους ταπεινούς και καταφρονεμένους που περιγράφει σαν μια πολιτική σκέψη, αλλά από μια απλή και πηγαία συμπάθεια προς τον άνθρωπο, σαν μια ονειροπόληση της δύστηνης και ταπεινής ζωής κρυσταλλωμένης σε ηθικά ανώτερες μορφές και περιστατικά». Ευγένεια ήθους, ευλύγιστη και ρωμαλέα γλώσσα με λόγιους και αρχαϊκούς τύπους και πλούτος συναισθημάτων, που ξεχύνεται σαν πίδακας από μια καθάρια ψυχή, συνθέτουν την συγγραφική ταυτότητα, αυτού του χριστιανού αναχωρητή της ελληνικής λογοτεχνίας. Και για αυτό η προτομή του Σκιαθίτη, στον περικαλλή πρόναο των ελληνικών γραμμάτων, κατέχει περίοπτη θέση.